

Lublin, 24. 01. 2017 r.

Dr hab. Waldemar Kozyra prof. nadzw.

Instytut Historii UMCS

Zakład Historii Najnowszej

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Oleha Savchuka pt. *Województwo wołyńskie w kontekście polityki gospodarczej Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1921 – 1939)*, masz. ss. 263.

Autor recenzowanej rozprawy podjął się trudnego, acz ambitnego, zadania scharakteryzowania województwa wołyńskiego w kontekście polityki gospodarczej Drugiej Rzeczypospolitej. Rozprawa ta mieści się w nurcie badań nad historią Kresów Wschodnich Polski z lat 1918 – 1939, który ujawnił się z całą mocą już na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku – i co należy podkreślić – nie tylko wśród historyków polskich, ale też ukraińskich, białoruskich, litewskich. To „ujawnienie” oczywiście wiąże się z przemianami społeczno – politycznymi, jakie zaszły w tym czasie nie tylko w Polsce, ale i w całej Europie Środkowo – Wschodniej. Historycy tej części Europy, mogli rozpocząć gruntowne i nieskrępowane państwową cenzurą i ideologicznymi nakazami badania nad dziejami, zwłaszcza najnowszymi, swoich państw i narodów. Rozpoczął się też czas coraz bardziej intensywnych kontaktów między historykami poszczególnych państw środkowoeuropejskich, realizowania wspólnych, a zwłaszcza równoległych badań nad poszczególnymi zagadnieniami, często dotyczącymi wspólnej historii. Recenzowana praca, choć broniona w Polsce, jest klasycznym przykładem prezentowania paradygmatu historiografii ukraińskiej w zakresie badań nad dziejami ziem Zachodniej Ukrainy z lat 1918 – 1939, w polskiej historiografii określanymi jako Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej. Przyznam, że z przyjemnością i zainteresowaniem zapoznałem się z tą pracą, gdyż chciałem poznać sposób prezentacji przez Doktoranta złożonych zagadnień wołyńskich sprzed II wojny światowej. Tę ciekawość wzmacniał fakt, że badania na gospodarką Wołynia tego samego okresu prowadził lubelski historyk dr Artur Czuchryta. Ich rezultatem, była przygotowana przez niego rozprawa habilitacyjna: pt. *Gospodarka województwa wołyńskiego 1921 – 1939*. Niestety, w momencie gdy ją już prawie ukończył, niespodziewanie w dniu 3 marca 2013 r. zmarł. Jednakże, bardzo

szybko postanowiono, że praca ta zostanie opublikowana. Do druku przygotował ją dr hab. Mirosław Szumiło i już pod koniec 2016 r. ukazała się w księgarniach¹.

Przechodząc do analizy struktury wewnętrznej pracy O. Savchuka, należy naprzód skonstatować, że jest ona odbiciem tendencji badawczych na temat Ziemi Wschodnich II Rzeczypospolitej, panujących przede wszystkim w powojennej i najnowszej historiografii ukraińskiej. Prace ukraińskich historyków traktujące o gospodarce województwa wołyńskiego z lat 1921 – 1939 dotyczą w szczególności jego gospodarki wiejskiej (np. I. Wasiuta), rolnictwa wołyńskiego (np. J. Szabała, W. Łytwyniuk, Ł. Aleksijewec), procesów przebudowy jego struktury agrarnej (np. H. Panyszko, W. Gałucha), znaczenia spółdzielczości wiejskiej (np. W. Wisyn, T. Wisyn), emigracji wiejskiej ludności Wołynia (np. J. Makar, A. Szwab).

Dlatego też recenzowana dysertacja składa się z takich rozdziałów jak: I: Kształtowanie (się) myśli ekonomicznej w Polsce; II: Mechanizmy realizacji polityki państwowej; III: Zmiany w rozwoju gospodarczym województwa; IV: Realizacja państwowej polityki rolnej na wsi wołyńskiej. Dla przykładu, odwołując się do najnowszych tendencji badawczych w polskiej historiografii gospodarczej, praca Artura Czuchryty strukturę wewnętrzną ma następującą: Rozdział I: Gubernia wołyńska i straty w wyniku I wojny światowej; II: Ludność; III: Polityka gospodarcza państwa wobec województwa wołyńskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego. IV: Rolnictwo; V: Przemysł; VI: Handel; VII: Rzemiosło; VIII: Bankowość. Otóż, we współczesnych polskich badaniach nad życiem społecznym i gospodarczym Rzeczypospolitej odchodzi się już od badań, których podstawą były czynniki ilościowe (szkoła Z. Landaua, J. Tomaszewskiego) na rzecz badań czynników jakościowych, mających zasadniczy wpływ na proces modernizacji tegoż społeczeństwa, a zwłaszcza jego gospodarki². Dlatego też w poznaniu istotnych procesów przemian gospodarczych na Wołyniu z lat 1921 – 1939, oprócz procesów zachodzących w gospodarce rolnej na wsi wołyńskiej, bardzo ważne były procesy industrializacyjne (rozwój przemysłu, rzemiosła, handlu, bankowości itp.). Były one faktycznym motorem modernizacyjnym gospodarki województwa wołyńskiego, w tym ciągle w istocie zacofanego rolnictwa. Dlatego też, w pracy A. Czuchryty najobszerniejszym, liczącym ss. 72 jest rozdział V pt. Przemysł, który tworzą następujące podpunkty: 1) Struktura wielkościowa i przestrzenna; 2) Przemysł rolno – spożywczy; 3) Przemysł mleczarski; 4)

¹ A. Czuchryta, *Gospodarka województwa wołyńskiego 1921 – 1939*. Wstęp i opracowanie M. Szumiło, Lublin 2016, ss. 268.

² Zob.: *Spółczeństwo, państwo, modernizacja. Studia ofiarowane Januszowi Żarnowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. W. Mędrzecki, Warszawa 2002; *Spółczeństwo międzywojenne: nowe spojrzenie*, red. W. Mędrzecki, J. Żarnowski, Warszawa 2015.

Przemysł mineralny; 5) Przemysł drzewny; 6) Pozostałe gałęzie przemysłu (garbarski, chemiczny, metalowy, papierniczo – poligraficzny). W pracy O. Savchuka oprócz analizy produkcji rolnej w rozdz. III mamy odrębny rozdział IV poświęcony realizacji państwowej polityki rolnej na wsi wołyńskiej (ss. 49). Natomiast w pracy „Gospodarka województwa wołyńskiego 1921 – 1939”, zagadnieniu temu poświęcony został tylko jeden podrozdział 7: Przebudowa ustroju rolnego (ss. 9).

Należy jednak podkreślić, że przy obecnym pluralizmie badań historycznych w Polsce, a zwłaszcza w Europie, strukturę wewnętrzną pracy Oleha Savchuka należy uznać za jedną z możliwych przy tego typu badaniach, a w konsekwencji zaakceptować.

Analizując podstawę źródłową pracy: „Województwo wołyńskie w kontekście polityki gospodarczej Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1921 – 1939)” nasuwa się wniosek, że jej główną komponentą jest dotychczasowa literatura przedmiotu, a w szczególności publikacje ukraińskie, następnie źródła drukowane, a w mniejszym stopniu źródła archiwalne. Uważam, że proporcje te powinny być odwrotne. Dla tego typu pracy, podstawą materiałową powinny być przede wszystkim źródła archiwalne. Niestety, ich wykorzystanie budzi najczęściej zastrzeżeń. Doktorant z polskich źródeł zapoznał się w Archiwum Akt Nowych z Zespołem aktowym MSW (6 sygnatur) oraz z Zespołem Urzędu Wojewódzkiego w Łucku (2 sygnatury). Jeżeli był już w AAN w Warszawie, mógł przynajmniej zapoznać się jeszcze z aktami Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych (1918 – 1939), Rady Spółdzielczej RP (1918 – 1948) czy Ministerstwa Opieki Społecznej (1918 – 1939). Dziwi mnie też, że w Archiwum Państwowym w Lublinie nie przebadał akt Izby Przemysłowo – Handlowej w Lublinie, która swoim zasięgiem obejmowała również województwo łuckie. Jednakże, najważniejsze dla pracy materiały źródłowe znajdowały się w archiwach wołyńskich, w Państwowym Archiwum Obwodu Wołyńskiego (DAWO) i Państwowym Archiwum Obwodu Rówieńskiego (DARO). Archiwalia te zostały już gruntownie przez Doktoranta wykorzystane, zwłaszcza znajdujące się w DAWO akta Urzędu Wojewódzkiego w Łucku (29 sygnatur). Natomiast w niewielkim zakresie skorzystał ze źródeł znajdujących się w DARO (zarządzenia dot. wołyńskich jarmarków – 2 sygnatury, zarządzenia rady miejskiej m. Równego w sprawach rolnictwa – 1 sygnatura). A przecież, można było jeszcze rozpoznać pozostałości aktowe: Wołyńskiej Izby Rolniczej; Wołyńskiej Izby Rzemieślniczej; samorządów powiatowych i gminnych (miejskich i wiejskich), związków spółdzielczych, państwowych i prywatnych zakładów przemysłowych, itp.

Autor w znaczącym zakresie wykorzystał źródła drukowane, do których w zestawie bibliograficznym „wrzucił” - bez wewnętrznego rozdzielenia - niemal wszystkie formy

publikacji źródłowych: akty prawne (ustawy konstytucyjne i zwykłe), publikatory urzędowe (Wołyński Dziennik Urzędowy), roczniki statystyczne (Mały Rocznik Statystyczny, Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej), okólniki ministerialne, opracowania statystyczne (Polska 1918 – 1939, Roczniki statystyczne GUS: Polska 1918 – 1988, Warszawa 1989), druki sejmowe, sprawozdania z posiedzeń Sejmu itp. Myślę, że najbardziej przydatne dla pracy, okazały się akty prawne i roczniki statystyczne.

Recenzowana praca ma natomiast solidną podstawę w literaturze przedmiotu. Autor wykorzystał przede wszystkim różnego rodzaju opracowania i publikacje polskie z okresu międzywojennego, w mniejszym stopniu prace z ostatnich lat. Koncentrował się na podręcznikach traktujących o historii politycznej, społecznej, a zwłaszcza gospodarczej Polski międzywojennej. Natomiast najpełniej wykorzystał ukraińską literaturę historyczną, traktującą o dziejach II Rzeczypospolitej, a zwłaszcza o polskich Kresach Wschodnich, o życiu społeczno – politycznym, gospodarczym i kulturalnym Ziemi Wołyńskiej i Galicji Wschodniej. Tylko w tej części bibliografii pojawiły się – oprócz podręczników i monografii – publikacje zbiorowe, artykuły naukowe, sprawozdania konferencyjne, wystąpienia cykliczne (np. O. Sawczuk, Ekonomiczne koncepcje fizjokratów w konserwatywnej ideologii Wacława Lipińskiego. W: Materiały konferencji „Aktualne problemy społeczne, dziedzictwo historyczne, realia i wyzwania XXI wieku”, Łuck 2012).

Rozdział I noszący tytuł: „Kształtowanie (się) myśli ekonomicznej w Polsce” w pierwszej kolejności dotyczy próby zdefiniowania pojęcia „polityka gospodarcza” poprzez ukazanie jej zasadniczych cech. Następnie, omawia się w nim wpływ doktryny społeczno – ekonomicznej Kościoła katolickiego na rozwój myśli ekonomicznej, wpływ fizjokratów i agrarystów na powstanie polskiej myśli ekonomicznej, a na koniec wskazuje na rolniczy charakter polityki gospodarczej Drugiej Rzeczypospolitej. W szczególności, Autor charakteryzuje podstawowe elementy polityki państwa polskiego w poszczególnych okresach dwudziestolecia międzywojennego i związanych z nimi koniunkturami, jak i kryzysami gospodarczymi. Podjął próbę opisanie wpływów poszczególnych warstw społecznych (np. ziemiaństwa), jak też ośrodków ideowo – politycznych oraz religijnych np. Kościoła katolickiego na czynniki decyzyjne w państwie w zakresie polityki gospodarczej. W swoich konstatacjach stwierdza, że decydenci tej polityki byli pod wpływem koncepcji fizjokratycznych, a zwłaszcza ich uwspółcześnionej wersji, czyli ideologii agrarystycznej. Na decydentów tych, przemożny wpływ wywierał konserwatywny światopogląd Kościoła katolickiego, dzięki któremu ostatecznie ostała się w Polsce własność prywatna, jako fundament polskiej gospodarki. Doktorant podkreśla, że Kościół katolicki miał duży wpływ na rozpoczęcie

w Polsce reformy rolnej. Z punktu widzenia ukraińskiej historiografii, ustalenia te są na pewno bardzo odkrywcze, przybliżające historykom ukraińskim meandry polskiej polityki gospodarczej. Niestety, z punktu widzenia polskiej historiografii, wymagają komentarza, wskazującego na pewne nieścisłości, a zwłaszcza zachwianie proporcji w analizie polskiej myśli ekonomicznej z okresu międzywojennego. Otóż, przyjęcie przez Autora tezy o rolniczym charakterze polskiej polityki gospodarczej (za dotychczasową historiografią ukraińską, jak też polską historiografią z lat siedemdziesiątych/osiemdziesiątych XX w.) spowodowało zupełne pominięcie - mających największy wpływ na polską myśl gospodarczą - koncepcji związanych z liberalizmem gospodarczym. Autor nie zauważył dominującego w polskim dyskursie polityczno – ekonomicznym w I połowie XX wieku sporu między zwolennikami wolnorynkowych doktryn „liberalizmu klasycznego” a zwolennikami koncepcji „kapitalizmu państwowego” preferujących politykę protekcjonizmu gospodarczego, etatyzmu czy też konserwatywnego keynesizmu reprezentowanego przez wicepremiera Eugeniusza Kwiatkowskiego. Dopiero w kontekście tych zasadniczych sporów i dyskusji można wskazywać na wpływ pośredni innych koncepcji polityczno – gospodarczych takich jak fizjokratyzm, agraryzm czy nauka społeczna Kościoła katolickiego.

Rozdział II: Mechanizmy realizacji polityki państwowej, ukazuje w pierwszej kolejności ogólne tendencje w rozwoju gospodarczym Polski z lat 1918 – 1939. Następnie, charakteryzuje działalność na polu gospodarczym administracji publicznej, wskazuje na główne cechy polityki finansowej i monetarnej państwa oraz na „innovacyjne zmiany w technologii i życiu”, czyli innymi słowy rozwój cywilizacyjny Wołynia. Autor poprawnie przedstawił dzieje polskiego życia gospodarczego, zwracając szczególną uwagę na okres koniunktur gospodarczych (lata 1926 – 1929) (1935 – 1939) jak też kryzysów gospodarczych (1923) (1929 – 1935). Gros uwagi poświęcił działalności „aparatu państwowego oraz organów samorządów lokalnych”. Działalność tę co do zasady przedstawił właściwie, ale niestety, pewne zagadnienia niezbyt poprawnie. Otóż, Autor nie dość precyzyjnie opisał złożoną strukturę ówczesnej polskiej administracji publicznej. Na jego usprawiedliwienie należy wskazać, że z problemem tym boryka się również wielu polskich historyków. Tak więc, niepotrzebnie rozdzielił na dwa niemal zupełnie oddzielne byty: administrację rządową i struktury samorządu terytorialnego (określanego przez Autora samorządem lokalnym). Mimo pewnych pozorów polska administracja publiczna w latach 1918 – 1939 była organiczną całością zbudowaną na zasadzie dualizmu administracyjnego: administracja rządowa (administracja scentralizowana) i samorząd terytorialny (administracja zdecentralizowana). Dlatego też administrację polską z okresu międzywojennego nazywamy administracją publiczną (a nie państwową) ponieważ

istniał w niej pierwiastek urzędniczy obok obywatelskiego. I druga uwaga: Autor zbyt kategorycznie „autonomizuje” działalność administracji publicznej w województwie wołyńskim, traktując ją jako niemal samoistny byt polityczno – gospodarczy, a wojewodę Henryka Józewskiego uważa niemal za „udzielnego księcia”. Tu też na usprawiedliwienie Autora można dodać, że podobnie piszą polscy historycy (vide: P. Cichoracki, *Droga ku anatemie. Wacław Kostek Biernacki (1884 – 1957)*, Warszawa 2009). Należy więc podkreślić, że administracja terenowa realizowała tylko i wyłącznie politykę administracyjną ustalaną przez władze centralne państwa³. Dlatego też polityka regionalna była jedną z form świadomej polityki państwa w poszczególnych województwach, w tym w województwie wołyńskim.

Rozdział III – Zmiany w rozwoju gospodarczym województwa wołyńskiego – traktuje o sytuacji gospodarczej Wołynia w pierwszych latach II Rzeczypospolitej, a następnie o strukturze produkcji przemysłowej, rolnej, przedsiębiorczości, rzemiośle i handlu. Odrębny podrozdział Autor poświęcił spółdzielczości. W tej części pracy w sposób właściwy (przy tej konstrukcji pracy) zaprezentował życie gospodarcze Wołynia w pierwszych latach dwudziestych następnie, wielkość produkcji poszczególnych branż gospodarczych, odwołując się do danych statystycznych z okresu międzywojennego oraz do polskich opracowań naukowych, zwłaszcza fundamentalnej pracy o Wołyniu międzywojennym W. Mędrzeckiego. W rozdziale tym powinien jednak znaleźć się odrębny podrozdział dotyczący struktury narodowościowo – religijnej i społecznej ludności Wołynia. Zagadnienie to co prawda zostało poruszone w podrozdziale pierwszym: „Sytuacja gospodarcza na Wołyniu w okresie formowania się Państwa Polskiego” (s. 119 i następne), ale zbyt skrótowo, a przytoczone dane demograficzne pochodzą głównie ze Spisu Powszechnego 1931 r. Natomiast należy pochwalić Doktoranta za podrozdział ostatni: „Rozwój spółdzielczości” gdzie dokładnie i ze znanstwem przedmiotu przedstawił rozwój poszczególnych gałęzi spółdzielczości, która była rzeczywiście jednym z ważniejszych czynników rozwoju gospodarczego, a też cywilizacyjnego wsi wołyńskiej, a jednocześnie najważniejszą formą rozwoju gospodarczego oraz narodowego ludności ukraińskiej na Wołyniu.

W rozdziale IV: „Realizacja państwowej polityki rolnej na wsi wołyńskiej” Autor skoncentrował się na takich zagadnieniach jak: parcelacja i rozwój gospodarstw rolnych, wzmocnienie gospodarstw chłopskich poprzez komasację gruntów i likwidację serwitutów, odzyskiwanie gruntów rolnych poprzez meliorację, osadnictwo polskie, rola ziemiaństwa

³ Zob. W. Kozyra, *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918 – 1939*, Lublin 2009.

wołyńskiego. Problematyka tegoż rozdziału jest dość wyczerpująco omówiona w historiografii ukraińskiej, więc i Autor, w sposób bardzo dobry, przedstawił złożoną politykę rolną rządów polskich na Wołyniu, zwłaszcza z okresu gdy wojewodą był H. Józewski. Należy podkreślić, że Doktorant pozytywnie ocenił wysiłki polskich władz zmierzających do ulepszenia struktury agrarnej wsi wołyńskiej, a zwłaszcza wzmocnienia średnich gospodarstw chłopskich, poprzez realizację reformy rolnej, komasację gruntów, likwidację serwitutów, meliorację itp. Oczywiście, ta pozytywna ocena ograniczona była stałym zastrzeżeniem, że działalność ta i tak nie rozwiązywała zasadniczych problemów wsi wołyńskiej, a zwłaszcza wprost „mitycznego” już głodu ziemi wśród włościan wołyńskich. Natomiast problem osadników polskich na Wołyniu został przedstawiony w sposób zobiektywizowany, uwzględniający polskie statystyki, ale z konkluzjami rozbieżnymi w stosunku do najnowszych ustaleń polskiej historiografii⁴. Należy natomiast podkreślić, że Autor dostrzegł pozytywną, zwłaszcza w zakresie podnoszenia kultury rolniczej Wołynia, rolę polskiego ziemiaństwa.

W zakończeniu Doktorant przedstawił jeszcze raz kontekst polityki ogólnokrajowej w II Rzeczypospolitej i jej wpływ na życie społeczne i gospodarcze województwa wołyńskiego w latach 1921 – 1939. W ramach przyjętych założeń metodologicznych pracy w zakończeniu jeszcze raz wskazał na najważniejsze ustalenia zawarte w poszczególnych częściach pracy (właściwie skonstruowane *résumé*). Jeszcze raz podkreślił, że najważniejszą z jego punktu widzenia częścią polityki gospodarczej państwa polskiego była polityka rolna (agrarna). Przypominał, że „podejmowane stale rządowe próby reformy rolnej były każdorazowo poddawane nowym ulepszeniom i zmianom, nie mogły rozwiązać wszystkich problemów i w pełni zaspokoić potrzeb ludności wiejskiej. Oczywiście jest, że reforma rolna przyczyniła się do tylko częściowego zaspokojenia „głodu ziemi” chłopów, ale nie mogła poprawić sytuacji ogromnej części polskiego społeczeństwa, które utrzymywało się z dochodów z ziemi”.

W konstatacjach końcowych O. Savchuk słusznie stwierdza, że Wołyń posiadając cechy odrębnego regionu Rzeczypospolitej, w dziedzinie stosunków gospodarczych był najmniej regionalny. Stwierdzał: „Należy wziąć pod uwagę fakt, że gospodarka Wołynia pod wieloma względami była podobna do gospodarki we wschodnich regionach Drugiej Rzeczypospolitej. Ponadto, w wielu aspektach trendy gospodarcze zbiegały się z ogólnopolskimi procesami”.

Z recenzenckiego obowiązku chciałbym zwrócić uwagę na zauważone braki i usterki w tekście, jak też problemy do wyjaśnienia:

⁴ Zob. J. Stobniak – Smogorzewska, *Kresowe osadnictwo wojskowe 1920 – 1945*, Warszawa 2003.

- s. 5, czy na pewno po 1 września 1939 r. nastąpiło przerwanie istnienia Polski jako państwa?
- s. 44, czy Władysław Grabski, pełniąc funkcję premiera i ministra skarbu był realizatorem w praktyce politycznej koncepcji agrarystycznych? Czy jego reforma finansowo – walutowa państwa z lat 1923/1924 była realizacją myśli fizjokratyczno – agrarystycznych?
- s. 62, czy premier rządu RP gen. Władysław Sikorski był agrarystą?
- s. 87, kiedy Ziemia Wołyńska została włączona do państwa polskiego? Czy wraz z powstaniem 19 lutego 1919 r. urzędu Generalnego Komisarza Cywilnego Ziem Wschodnich przy Zarządzie Wojskowym Kresów Wschodnich, czy poprzez powołanie 17 stycznia 1920 r. obszaru administracyjnego wyłączonego z Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich pod nazwą: Zarząd Cywilny Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego, czy dopiero 1 marca 1921 r. wraz z powstaniem województwa wołyńskiego?
- s. 94, czy na pewno polityka rządów II RP nie prowadziła do wyrównywania dysproporcji między poszczególnymi regionami kraju? To czym była polityka gospodarcza wojewody H. Józewskiego?
- s. 123, czy Traktat ryski z 1921 r. był „zdradą sojusznika ukraińskiego”? Czy raczej obiektywną koniecznością po zajęciu Ukrainy Naddnieprzańskiej przez Armię Czerwoną i klęsce wojsk państwa ukraińskiego S. Petlury?
- s. 158, w opisie źródła pod tabelą nr 3.2.10 błędnie zapisano „str. 8” zamiast „s. 8”
- s. 160, niewłaściwa konstrukcja aparatu naukowego: po przepisie 113 w przypisie 114 powinno być „Ibidem” ewentualnie „Tamże”, a nie ponowny pełny opis cytowanej publikacji (patrz też inne przypisy np. , s. 168, przyp. 129, 132, 133).
- s. 161, przyp. 116, powinien być skrót wcześniej cytowanego dzieła w formie: „Uwagi i dane...,” a nie ponownie pełny opis cytowanej pracy.
- s. 162, przyp. 118, s. 171, przyp. 143, cytowany jest tytuł czasopisma „Wołyńskie Wiadomości Techniczne” bez podania autora tekstu i jego tytułu.
- s. 169, przyp. 137, s. 173, przyp. 144, 145, s. 177, przyp. 151, s. 178, przyp. 152, s. 180, przyp. 157, s. 203, przyp. 45, s. 204, przyp. 46, Autor w przypisach tych nie używa skrótów „op. cit.”, czy „dz. cyt.”, a konsekwentnie stosuje pełny opis cytowanych wielokrotnie prac: np. Z. Landau, J. Tomaszewski, Polska w Europie i świecie 1918 – 1939, Warszawa 1980, s. 67, zamiast Z. Landau, J. Tomaszewski, op. cit., s. 67.
- s. 186, przyp. 8, s. 219, przyp. 74, niewłaściwy opis publikatora urzędowego jakim jest Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej: brak rocznika, numeru, pozycji cytowanego aktu prawnego.
- s. 190 i inne – tabele w pracy są co do zasady cytatami ze źródeł lub z opracowań innych autorów. Brak jest tabel opracowanych przez samego Autora, a koniecznych dla właściwego

prezentowania danego zagadnienia np. Autor przedstawił tabelę dotyczącą rozparcelowanej ziemi w województwie wołyńskim w latach 1921 – 1938 (tab. 4.1.4) opracowaną przez J. Szabałę. Jej uzupełnieniem powinna być tabela obrazująca wielkość rozparcelowanej ziemi w tym czasie w skali kraju. Jednakże, Autor nie znajdując takiej tabeli w źródłach czy opracowaniach już istniejących, przytacza tabelę dotyczącą tylko lat 1921 – 1929, którą akurat znalazł w DAWO (tab. 4.1.3.).

s. 198, przyp. 35, s. 199, przyp. 37, s. 210, przyp. 55, 56, s. 212, przyp. 60, 61 - w opisie publikatorów urzędowych nie stosuje się litery „w:”.

Reasumując, chciałbym stwierdzić, że recenzowana praca – mimo uwag krytycznych – zasługuje na pozytywną ocenę. Autor podjął się trudnego zadania przebadania polityki gospodarczej państwa polskiego na terenie, generalnie rzecz ujmując, zacofanym gospodarczo czyli województwa wołyńskiego z lat 1921 – 1939. Problematyka ta nie cieszy się, mimo ukazania się w ostatnim czasie pracy A. Czuchryty, szerszym zainteresowaniem historyków polskich, jak i ukraińskich. Dlatego też dysertacja Oleha Savchuka jest ważnym wystąpieniem naukowym na gruncie historiografii polskiej, a zwłaszcza ukraińskiej, traktującym o dziejach ziem kresowych II Rzeczypospolitej. Autor dokonał dużego wysiłku badawczego wydobywając z rozpoznanych materiałów archiwalnych, źródeł drukowanych, literatury przedmiotu, cały szereg informacji, które uporządkował i skomentował, wzbogacając w sposób znaczący naszą wiedzę na temat życia gospodarczego Ziemi Wołyńskiej z okresu międzywojennego.

Recenzowana praca Oleha Savchuka „Województwo wołyńskie w kontekście polityki gospodarczej Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1921 – 1939)” jest więc oryginalnym rozwiązaniem problemu badawczego i tym samym spełnia ustalone dla pracy naukowej wymagania, dlatego też wnioskuję o przyjęcie jej jako podstawy dalszego trybu postępowania zmierzającego do nadania mgr Olehowi Savchukowi stopnia naukowego doktora.

Dr hab. Waldemar Kozyra prof. nadzw.